

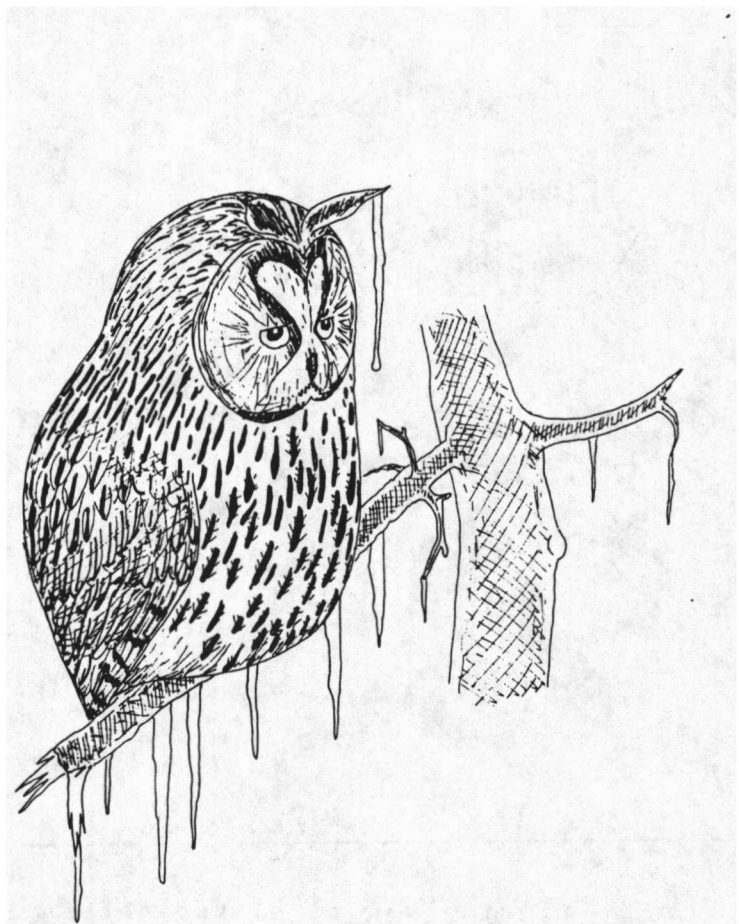
RANSUILEN EN IJZEL.

Willem van Manen

Inleiding.

In de nacht van 1 op 2 maart 1987 ging een fijne regen bij daling van temperatuur over in ijzel. Aan het eind van de volgende dag mat het KNMI in Eelde een gevallen hoeveelheid regen en ijzel van 37 mm, die door de aanhoudende vorst het landschap onder een dikke ijskorst bedekte. Deze toestand bleef voortduren tot op 17 maart 1987 de dooi inviel. Een dergelijke ijzelsituatie is zeer bijzonder en zal problemen voor vogels met zich meegebracht hebben.

In dit artikel wordt ingegaan op enkele aspecten in het gedrag van een groep Ransuilen (*Asio otus*) voor, tijdens en na de ijzelperiode.

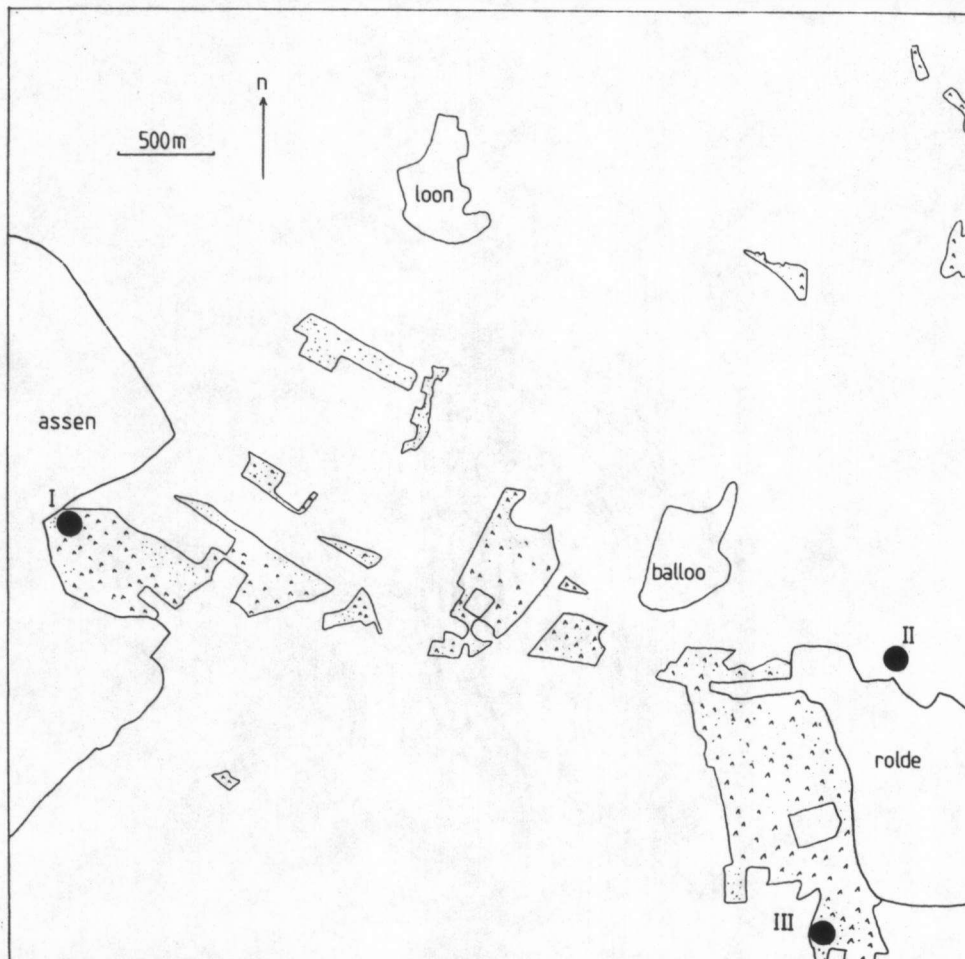
Gebied.

De bebouwde kommen van Assen en Rolde vormen respectievelijk de west- en oostgrens van het onderzochte gebied, dat doorsneden wordt door het beekdal van het Deurzerdiep (figuur 1).

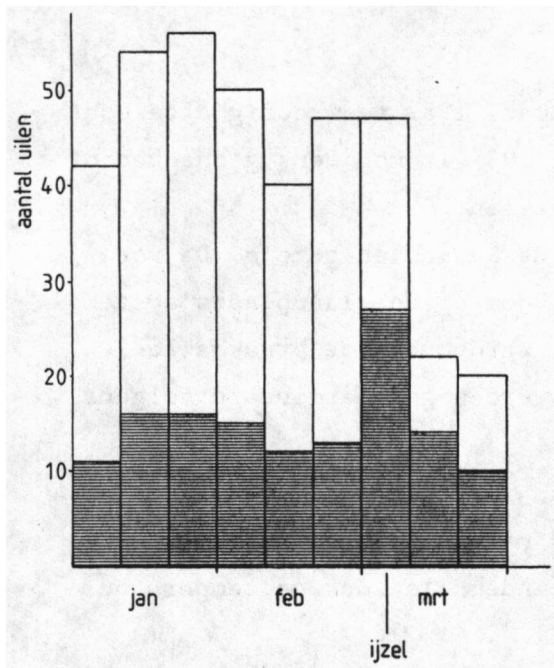
Het gebied bestaat voor het grootste deel uit agrarisch cultuurland dat wordt afgewisseld door bospercelen, meest naaldbos.

De waarnemingen zijn verricht op drie sociale slaapplaatsen en in vijf broedterritoria. Van de slaapplaatsen is er één gesitueerd in open grovedennenbos (slaapplaats I) tegen de bebouwde kom van Assen. De andere twee liggen aan weerszijden van Rolde, respectievelijk op een begraafplaats in schubconiferen en Hulst (slaapplaats II) en in open grovedennenbos (slaapplaats III).

De vijf onderzochte broedterritoria lagen in een gebied van ca 150 ha één kilometer ten oosten van Assen.

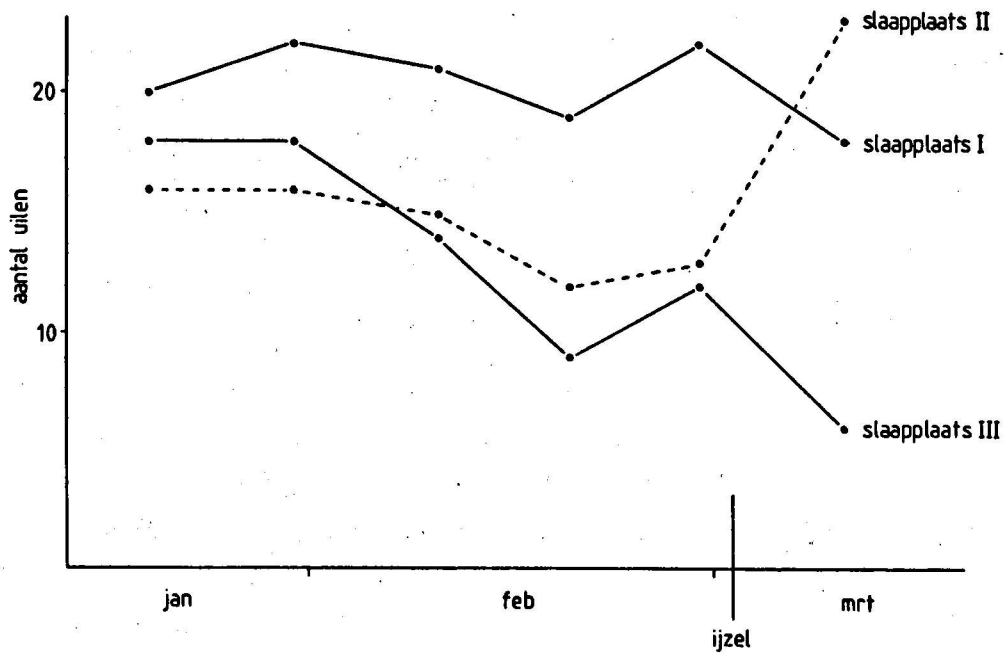

Figuur 1 Ligging van de slaapplaatsen in het onderzoeksgebied

Figuur 2 Aantal getelde Ransuilen op de slaapplaatsen

in Groveden
in schubconiferen en Fijnspar

Figuur 3 Aantalverloop van Ransuilen op de slaapplaatsen

Methode.

Het gebied werd vanaf september 1986 tot januari 1987 nauwkeurig afgezocht naar Ransuilslaapplaatsen. In maart en april 1987 is nog eens gechecked of er geen slaapplaatsen over het hoofd waren gezien.

Op de slaapplaatsen werden om de tien dagen de Ransuilen geteld. De roes-tende uilen werden overdag geteld door elke boom op de slaapplaats systema-tisch af te zoeken. Gedurende deze tellingen werden ook de braakballen verzameld. De prooiresten in de braakballen werden gedetermineerd volgens de methode zoals beschreven in Hussons (1962).

In de broedterritoria werden waarnemingen aan roepende uilen gedaan.

Vanaf eind januari 1987 werd bij weinig wind na zonsondergang een vaste route afgelegd. Daarbij werd behalve de roepende uilen ook de temperatuur genoteerd.

Aantalsverloop.

Na een maximum van 56 Ransuilen op 30 januari 1987 nam het aantal Ransuilen op de drie slaapplaatsen af en schommelde de 40 dagen daarop rond de 45. Op 9 maart, tijdens de ijzelperiode, werden 47 Ransuilen geteld. Op 20 maart, drie dagen nadat de dooi was ingevallen, waren er nog 22 Ransuilen op de slaapplaatsen aanwezig (figuur 2).

Of het verdwijnen van de 25 uilen verband hield met de trek, sterfte of met het afbreken van de slaapplaatsen in verband met het bezetten van de broed-territoria is niet bekend.

Slaapplaats- en roestboomkeuze.

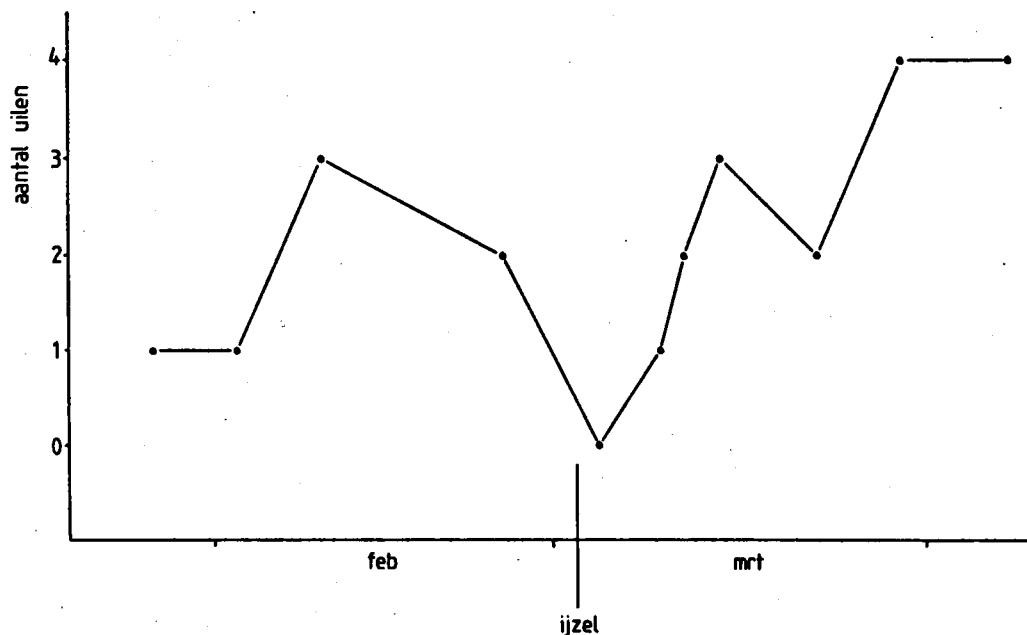
In de maanden januari en februari bestond er een tamelijk constante verde-ling van het aantal Ransuilen over de drie slaapplaatsen.

Tijdens de ijzel bleek het aantal uilen op de slaapplaats II te zijn toege-nomen, terwijl het aantal op de slaapplaatsen I en III was gedaald (figuur 3). De afname op de slaapplaatsen I en III hangt wellicht samen met de zware ijzelschade in de Grove dennen. Vele takken hadden het begeven en een groot deel van de horizontale zitplaatsen zal met een dikke laag ijs bedekt zijn geweest.

De coniferen op slaapplaats II daarentegen waren betrekkelijk onbeschadigd. Slechts een enkele boom was uiteengewaaierd of kromgebogen. De zitplaatsen van de uilen waren onbeijzeld en boden onveranderd een uitstekende roestplaats. De veronderstelling dat de Grove den als roestboom door de ijzel minder aantrekkelijk werd, wordt versterkt door de waarneming op 9 maart, waarbij vier van de zes Ransuilen op slaapplaats III de Grove dennen hadden verruild voor Fijnsparren, 30 meter verderop. Het percentage Ransuilen dat in Grove dennen roestte lag voor de ijzel rond de 70% en op 9 maart op 43% (figuur 2).

Roepactiviteit.

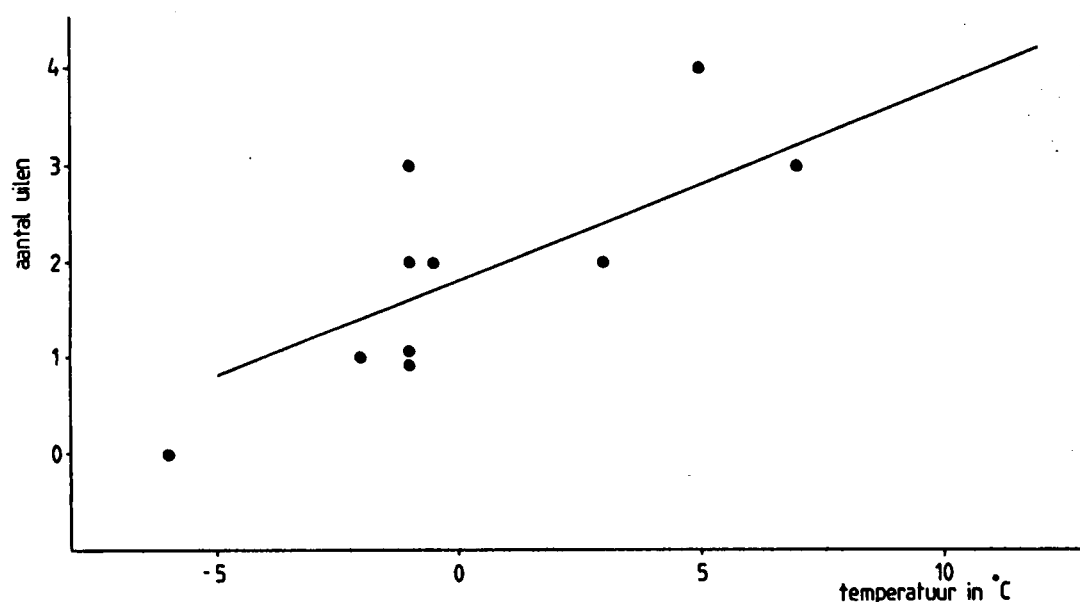
Tijdens de vier tellingen vóór de ijzelperiode werd bij elke telling minimaal één roepende Ransuil waargenomen. Op 4 maart, twee dagen na de ijzelafzetting werden geen roepende Ransuilen gehoord. Op 9 maart werd weer één Ransuil gehoord waarna het aantal per telling opliep naar twee tot vier (figuur 4).

Figuur 4 Aantal roepende Ransuilen per telling

Hierbij dient te worden opgemerkt dat de telling van 4 maart niet alleen kort na de ijzelafzettingen viel, maar dat deze telling met -6°C ook de koudste was.

Het aantal waargenomen Ransuilen uitgezet tegen de temperatuur tijdens de betreffende telling geeft aan dat hoe hoger de temperatuur, hoe groter de roepactiviteit (figuur 5). Een dergelijke correlatie werd ook bij de Ruigpootuil (*Aegolius funereus*) vastgesteld (Mikkola 1983).

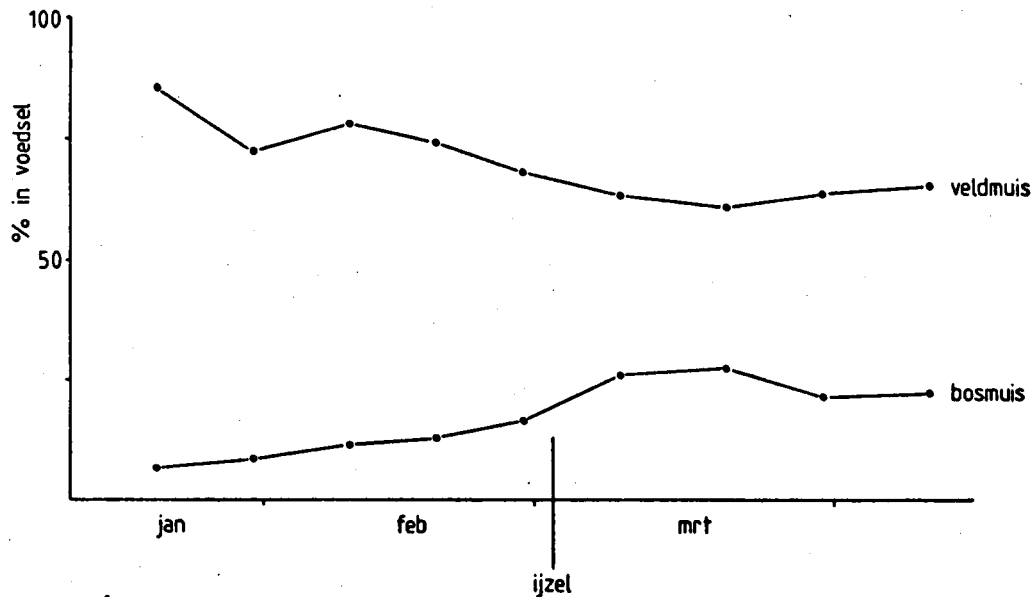
Figuur 5 Aantal roepende Ransuilen gerelateerd aan de temperatuur gedurende de telling

Voedsel.

De samenstelling van het voedselpakket van de onderzochte Ransuilen lijkt door de ijzel niet ingrijpend veranderd. Alleen de twee talrijkste prooi-soorten, Veldmuis en Bosmuis worden hier besproken.

Al in januari daalde het percentage Veldmuizen en steeg het aandeel Bosmuizen (figuur 6). Of het dal, respectievelijk de piek bij beide prooi-soorten een gevolg van de ijzel is kan uit de gegevens niet worden opgemaakt.

Wijnandts (1983) schrijft dat bij sneeuwbedekking het aandeel Bosmuizen in het voedsel van Ransuilen toenam. Het percentage vogelprooien bleef daarbij

Figuur 6 Percentage Veldmuis en Bosmuis in Ransuilprooien, verzameld op de slaappleatsen (n = 5.792 prooien)

constant. Daarbij merkt hij op dat bij een deel van de Ransuilen dat bij sneeuwbedekking naar steden trekt, meer vogelprooien in het dieet werden geconstateerd. Omdat het dieet van de Ransuilen gedurende de ijzelperiode niet noemenswaardig veranderde, lijkt het onwaarschijnlijk dat de uilen met grote voedselproblemen te kampen hebben gehad.

Literatuur.

- Hussons, A.M. 1962. Het determineren van schedelresten van zoogdieren in braakballen van uilen. Zoölogische bijdragen, Rijksmuseum Natuurlijke Historie Leiden 5: 1-63.
- Mikkola, H. 1983. Owls of Europe. T. & A.D. Poyser Ltd.
- Wijnands, H. 1983. Ecological energetics of the Long-eared owl (*Asio otus*). Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen.